تمثیل اختلاف قرائات به اختلاف مصاحف

مرحوم مفید وقتی میخواستند بگویند امکان دارد که هر دو قرائت را جبرئیل آورده باشد، در مقابل آنها مثال زدند، دو مثال ایشان خیلی جالب بود. چه مثالی زدند؟ آن مثالی که بعد از حدود ده سال تازه به آن رسیدیم. یعنی یکی از کاربردیترین مثالها در مسأله قرائات، جایی است که رسم خود مصاحف پنج گانه مختلف بود. این مسأله بسیار مهمی است. الآن هم هست. در اینترنت بزنید و ببینید مصحف الجزائر این است و مثلاً مصحف مدینه آن است. الآن همه آنها در آن سایت موجود است. ده مصحف هست. جالب بودن کلام این بزرگواران شیعه این است که درست در جایی دست گذاشتهاند که اختلاف رسم است. شیخ مفید[1] دو مثال زدهاند. «وَمِمَّا هُوَ عَلَى اللُّغَةِ بِبَعْضِ ظنین»[2]، «جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ» یا «جنات تجری تحتها الانهار». اصلاً شیخ مفید چه مثال زدهاند؟ برای اینکه ببینید در دو مصحف متواتر دو جور آمده، پس هر دو جورش را حضرت اقراء کردهاند و ملک انزل کردهاند. کلمات شیخ مفید در فدکیه هم هست. مفصل مباحثه کردیم.

شیخ الطائفه در مقدمه تبیان و مجمع البیان در مقدمه میخواستند بگویند آن «سبعة احرف»ی که من شیخ الطائفه میپذیرم و اصلح الوجوه است...؛ قول ابن قتیبه را پذیرفتند. بعد هفتمین وجه در احرف سبعه را گفتند «بالزیادة و النقص»، در آن جا چه مثالی زدند؟ دو مثالی که شیخ در تبیان زدهاند، هر دو مربوط به اختلاف رسم مصاحف عثمانی بود؛ «وما عملت أيديهم/ وما عملته أيديهم»[3]، مثال دیگر هم « فان الله هو الغني الحميد/ وان الله الغني الحميد»[4] بود. مرحوم شیخ درست مثال آن جا را زدند. من عرض کردم این مثالهای این اجله خیلی بهتر از مثالهای اهلسنت بود. چرا؟ چون دارند جایی را میگویند که اینچنین است.

خُب در چنین فضایی که سید میگویند عنایت به ضبط شدید داشتند، سید این اختلاف مصاحف را نمیدانستند؟! دو دو تا چهارتا بود. سید خودشان شاگرد ابوعلی فارسی و از بزرگان تلامذه ردیف ابن مجاهد هستند. در قرن چهارم عنایت خیلی بلیغی داشتند. دیگر تا قرن پنجم هم ادامه پیدا کرد.

شاگرد: نظم سور را از مرحوم طبرسی چرا فرمودید؟

استاد: آن برای حرفهای سبد است. سبد با قاطعیت میگویند همین قرآن به همین نظمی که هست، در زمان پیامبر خدا صلیاللهعلیهوآله بوده است. مفصل صحبت کردهاند. لذا گفتم این نکته خوبی است که در مجمع البیان میخواهند بگویند مجمع البیان من پیاده شده حرف سبد در طرابلسیات است. اگر خواستید استدلالات ایشان را ببینید، کافی است. دیگر لازم نیست حرفهای سبد را در مجمع بگویم. چون آن علوم قرآنی است.

لذا الآن می‌گوید: «ذكر أيضاً رضي الله عنه: أن القرآن كان على عهد رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم مجموعا مؤلفا على ما هو عليه الآن»[5]. سید این را با استدلالات مفصلی گفته‌اند. خُب اگر سید این‌ها را گفته‌اند، سید از اختلاف مصاحف خبر داشتند. پس معلوم می‌شود ایشان که می‌گوید قبلش بوده... . مفصل به عثمان ایراد می‌گیرند؛ می‌گوید عثمان می‌خواست آن قرائاتی را که ثابت بود برادرد. سید می‌گوید قبلش بود. در زمان حضرت بود. بنابراین نزد سید، قرآنی که الآن هست نه یک واو کم شده، نه یک واو زیاد شده. استدلال می‌آورند بر این‌که یک واو از قرآن کم نشده.

خُب شما که می‌خواهید بگویید یک واو از قرآن کم نشده، چطور در این مصحف «وه» ندارد؟! چطور در آن مصحف «ه» در«عملته» را ندارد؟! در مصحف مدینه اینطور است و در آن مصحف طور دیگر!؟ سید چه جوابی می‌دهند؟ سید می‌گوید من که گفتم «احدثه الله جمیعا»؛ همه این مصاحف تعدد نزول دارد و خدای متعال این‌ها را نازل کرده. شاهدش چیست؟ شاهدش این است که اولین قاری قراء سبعه، ابن عامر که بزرگترین قاری از نظر سنی است –صد و دوازده سال عمر کرد- همان روز اول کتابی نوشت به نام «اختلاف مصاحف الامصار». این خیلی مهم است. یعنی برای آن‌ها شناخته شده بود.

ابو عبید در فضائل القرآن گفت: «کله مما نزل الله به و تتم الصلاة به»؛ در نماز هر کدام را بخوانید درست است. سوره واشمس را هم عرض کردم؛ با این‌که آن را در نمازهای عید می‌خواندند، یکی «والی یخاف» بود، یکی «فلا یخاف» بود. احدی هم از محضر معصوم سؤال نکرده که کدام را بخوانیم؟! کدام بخوانیم را ندارد. همانی که سید به این وضوح بیان می‌کنند. لذا اصلاً سؤال نشده. «ملک» بخوانیم یا «مالک»؟! در روایات ضعیف یک سؤال نیست. به تعبیر مرحوم آقای خوئی یک روایت ضعیف ندارد که بپرسند در نماز محل ابتلایمان کدام را بخوانیم! چرا؟ چون ذهنیتی که الآن سید می‌گوید در آن زمان بود. اصلاً مشکلی در آن نداشتند.

---

[1] المسائل السرویة، ص: ۸۴

[2] التکویر ۲۴

[3] التبيان في تفسير القرآن - الشيخ الطوسي (۶/۱)

[4] همان

[5] مجمع البيان في تفسير القرآن - ط مؤسسة الأعلمي للمطبوعات نویسنده : الشيخ الطبرسي جلد : 1 صفحه : ۴۲

بازبینی #1
ایجاد شده 22 آوریل 2026 14:29:40 توسط ... .
به روزرسانی شده 22 آوریل 2026 14:32:03 توسط ... .